אורות — שלמות נשמת ישראל ותחיתו

התגלות רצון הטוב בדבור ובמעשה מרוממת את הרוח וקובעת מהלך לשטף הרצון לטובה, ולא רק באותה הנפש שבתוכה מתגלה זה הרצון כי אם במדה ערכית בכל הנפשות כולן, ביחוד אמיץ הוא הרושם על כללות האומה, ע"כ הצדיקים העוסקים תמיד בגילוי חפצם לטוב העליון, המוחלט והשלם, הם פועלים בתנועותיהם הרוחניות הללו לרומם את נשמת האומה בכללה, ובמובן יותר רחב את המציאות כולה.

מקור הרגש היא הנטיה שהיא מצומצמת לפי התכונה של הכלי המקבלת את החיים בקרבה, כעין אור הפנימי, ובכל העולמות כולם היא תכונת המלכות, שהמגמה העליונה שבכללות ההויה, שתהיה מסודרת יפה בפנימיותה, כלולה היא בתכונת נשמת האומה, בישראל. ע"כ האומה היא בכללה מכוונת נגד שכינה, ואור מלכות ה' שוכן בקרבה בכללותה. אבל מקור השכל הוא יותר עליון מזה, לא רק מה שכבר מוכן בהויה, כ"א מגמת ההויה למה שהיא נוטה לאן תתעלה, זה תלוי לא רק בנטית צדק לבד כ"א במשפט עליון, הכולל את קשר הכלל בתפארת עוזו, והשפע לברכה נמצא בעולם לפי גודל היחש שיש בנטיה הפנימית האדירה שבתוכיות ההויה אל המגמה העליונה של תכליתה והתעלותה, וכפי קישור הצדק עם המשפט כך הברכה מתרבה. ולפעמים כשאלה הכרוכים פונים פניהם זה מזה, העולם שרוי בצער, עד שצדיקים מחזירים הכל לטובה, וע"י תורתם ושפיכת נפשם בתפלה, המביעה חפצם הכללי לעילוי כל המעשים, מתגלה בפועל הקדושה והשלמות העליונה, והעולם מתבסם, וברכות חוזרות אליו, "ברכות לראש צדיק".

הנשמה הישראלית הגדולה מבקשת לה אוצרות רבים להניח בהם את המון העושר של הופעותיה, והם הם הלימודים הרבים והמעשים הגדולים והקדושים של תורה ומצות, מנהגי קודש ותפלה.

הנשמה הישראלית צריכה היא להתרחב, להתלהב ולהתגבר. והננו צריכים להסיר ממנה כל מכשולי דרכים שאינם נותנים לה ללכת את מהלכה, ועוד לעזור לה שהתכנים הרוחניים יהיו מצויים לה, והמזגים כולם יהיו עוזרים לפריחתה. וזהו סוד התורה המעשית וכל ארחות חיי האמונה והקדושה.

לעומקה של כנסת ישראל נכנסים ע"י צירוף דייקנות הפרטיות ביחד עם העמקת והרחבת המחשבות הכלליות. זוכים לזה ע"י הדקדוק במצות כולן בהרחבת הדעת, ע"י שינון ההלכות, ההרחבה של הפלפול והדרשנות ורחב הרעיון ביחד. אע"פ שלפום ריהטא נראים הדברים כסותרים זה את זה, אין זה כי אם לכאורה, לפני ההרגל והטהרה השכלית וההרגשית. אבל אח"כ מתילדת תכונה חדשה בתוכיות הנשמה, המאחדת את האור הכללי הרחב עם כל הכלים הפרטיים, הרעיונות עם האותיות, המחשבות הרחבות עם המעשים, באריגה נפלאה המרהיבה את הנפש ומשביעה מאד את הנשמה עונג עליון. כדי להכנס בעדן זה צריכים לקבל גם את העול של הדריכה בשבילים הצרים של דיוקי המעשים, פרטי החשבונות, של כפיית הרצון, דקדוקי קטנות בפרטים, ומהם באים לאור הגדול ההולך ואור עד נכון היום.

כנסת ישראל נמשלת ללבנה, פעמים נפרצת, פעמים נבנית, לפעמים היא מלאה ולפעמים חסרה, ובעתים שהיא חסרה כשהיא באה לקץ חסרונה כבר עומד הוא אחר כתלה מילוי אורה, שתהיה מתמלאת והולכת, עד שתבא לאותו המעמד האיתן, שיהיה אור הלבנה כאור החמה, ולא תבא עוד למצב של חסרון כ"א תהיה תמיד מלאה אורה. כל קניני האומה הם נראים מלאים רק לפי אותו הערך שהיא בכללה מלאה, ולפי אותה המדה שהיא יורדת ממילואה החסרון ניכר בכולם. האמונה בכלל וכל פרטי המצות הנם מתמלאים אורה רק מאורה של כנסת ישראל, על כן לא נוכל לצייר את כולם בזיום ותפארתם כ"א במצב שכנסת ישראל עומדת היא בכל מילואה, ומאותו הגובה אנו יכולים להריק עליהם כולם שפעת אורה, ולפי מדת הירידה הכל יורד. האמונה בכלל אינה מאירה כ"א בכנסת ישראל הבריאה, השלמה בחסנה, בממלכתה, במקדשה, בארצה, בכל קניניה הרוחניים והחמריים. המצות כולן הן תמיד קשורות במגמתן ובתוכן הפנימי שלהן דוקא לאותו המצב העליון, ואז הן מתראות בכל הדרן. לפי מדת ירידת הפלאים של כנסת ישראל, אין אנו יכולים לדרוש מהאמונה ומהמצות בת כל אורן, כ"א את אותו חלק הניצוץ של האורה, הנשאר בקרבה גם בזמן הירידה היותר שפלה. והנקודה הזאת היא מקבלת זיו של עטרות אור מהעבר הנהדר והעתיד המזהיר מרחוק. במצות המקדש, וכל התלוי בהן, ובכל המצות התלויות בארץ בכלל, ניכר שינוי הצביון של תכונת האורה הרבה מאד, והן אינן במילואן גם לפי תכונת ההלכה כ"א כשהאומה עומדת במצבה היותר מלא. אבל אפילו במצות המעשיות כולן, וגם בהמצות שבין אדם לחבירו, וכל מעלות המדות, הנקשרות בכל דרכי הדת, בכולן האור המלא שורה רק במעמד המלא של האומה, ולפי ירידתה כך האור מתמעט. ואנו כשאנו עורגים לאור מלא של הלך נפש, בהיותנו קשורים לאמונה ולכל דבר חק ומשפט, הרינו מוכרחים לטפס ולעלות עד המקור שמשם האורה המלאה נשאבת, בין מצד קישורנו להעבר בין מצד יחושנו אל העתיד, וע"י כך נמצא ג"כ מילוי נשמה בההוה. אם יבא אדם לומר, שהוא מוצא את כל מילוי האורה של התורה והמצות מצד מצב ההוה לבדו, אל תשמע לו: סימן הוא שלא חדר לתוך עומק הענין של צפיית ישועה, שרק בה תלויה היא ג"כ שאלת פלפול החכמה.

החינוך, שהרצון האדיר על מה שכנסת ישראל היא בנויה יתגדל על ידו, מוכרח הוא להיות חינוך מלא אור אלהי בתכלית גבהו, שיהיה מעולף בחינוך לימודי של תורה, באמונה עמוקה שבה אור ד' גנוז, המסבב אהבה לקיום המצות, ולחיים שעל פי דרך ד' המביא אחרית ותקוה לאומית אל הכלל, כמו שמאשר ג"כ את הפרטים.

היסוד הפנימי של התורה הוא בודאי הטוב העליון של הצדק האלהי ברעיון ובפעל. ע"כ תגבורת התורה באומה מאמצת את כחה, ו"כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו". והשפעה זו מוצאת מקומה ביחוד בתינוקות של בית רבן. כשהחינוך מיוסד לשם האידיאל האלהי, לא רק בשביל מילוי צרכי החיים החמריים ותאותיהם, אז האצילות של הטוב האלהי מתגברת באומה, וכחה העליון מתגלה עליה. כמובן צריכים בכל עת לחשוף את המקור האלהי, כדי שתהיה הבקשה של האידיאל האלהי מאירה יפה, ושתהיה עומדת בכל התנאים של העת החיה, שתוכל לנצח את זרמיו ולהלחם נגד כל המפריעים, הקמים מכחו להכשיל את מהלך הטוב האלהי ולהחשיך את אורו בעולם החיים והמעשה.

ההשכלות הכלליות הן מטביעות יפה את הנשמה הכללית וחותמה, שגם הטבעה זו נדרשה היא מאד לשכלול צורת האדם, אבל לא תבנה האומה כי אם כשהעיקר יהיה מה שישכלל את שיעור קומתה, שהוא מילוא הידיעות במה שנוגע לחלקה ביחוד.

כשם שהאידיאה הנפשית האישית מתגלה בצורת הגויה בחיטובה וצביונותיה הפרטיים, כן מתגלה האידיאה הכללית של האומה דוקא בכל פרטי אוצרותיה, באמונתה, בחכמתה, בשפתה, בארצה, בתקותה, ובכל מנהגיה. ואלה בעצמם הנם הגורמים היותר גדולים לתן לה אומץ וחיים, כל מה שהם מתחבבים ונעשים

יותר מורגלים בחפץ לב בדרכי החיים.

השפה, מתוך שהיא נובעת מרוח האומה, פועלת היא להטביע יפה את חותם האומה ע"י התגברותה ושלטונה בחיים ובספרות. שכך היא המדה, שהענפים מגבירים הם בהתגדלם את כח שרשם וגזעם, בהזקיקם אותו לפעול ולהשפיע בהם חיים ולח. מזה אנו דנים על כל מה שהוא מושפע מרוח האומה הכללית, שכל מה שהוא יותר מתפשט הוא יותר מקים את יסוד האומה ומחזק את עצמותה, עד אשר בנקל הננו באים אל יחש התורה והתענפותה לישראל. כל פרטי תולדותיה של תורה, הקרובים והרחוקים, המעשיים והעיוניים, מרוח אלהים של האומה נוצרו ונתהוו, כמו שעל ידה נתגלו הנבואה וכל ההתגליות היותר עליוניות וכל פרי הרעיון היותר מתדקדק ומתוזער, כל זה תלוי במדרגותיה של כנסת ישראל בגילוי רוחה ופריו. על כן אמוצה וקיומה, רעננותה והתגברות המשכת חייה והתאדרותה, תלויים הם ביסוד התגדלות ענפיה אלה. הרעיון הפנימי הוא יותר שייך עוד לרוח האומה מהשפה. ואם אנו בפה מלא מודים שפעולת השפה, מתוך שהיא נשאבת מרוח האומה, הולכת ופועלת על הרוח עצמו שהוא מחוללה, לחזקו, קל וחומר שפרי הרוח היותר פנימי, שהם הרעיונות, ההגיונות, המעשים והדעות, שהתחיה הלאומית ממשיכה ומגדילה את הוקרתם ושמירתם.

כל לשון נובע מהשקפה מיוחדת על המציאות. השקפה של קודש על המציאות כולה היא ההשקפה הישראלית, וזאת ההשקפה המיוחדת חוללה את הלשון העברית, שהיא באמת השפה הקדושה. הריחוק מההשקפה הקדושה נוטל את זיו השפה, ואע"פ שיטיפו הטפות רבות לחבב אותה, מפני כמה טעמים, שנראים הגונים, מ"מ בתוך המגמה של החיים, הפונים אחור למגמת ההשקפה המלאה קודש, מסתתרת שם שנואה לרוח השפה, המלא את כל מהותה. על כן השפה תהיה ברורה רק באותה המדה שיקרא בעולם בשם ד'. הטעמים הפרטיים על קדושת השפה מתקבלים הם, אבל כולם אינם כי אם צירופים אל הכלל, שהוא תכונת השקפת עולמה בכללה. ,

השקפת העולם המיוחדת לישראל היא שעושה את האומה לחטיבה אחת בעולם, והשקפה זו נעוצה היא בחידוש העולם ע"פ ההרצאה התורית, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. השקפה מיוחדת זו גורמת היא את המצות המעשיות כולן ואת ההברלה הלאומית המצוינת, ואת הזיקוק לארץ ישראל בתור ארץ מיוחדת לאומה, להרחיב בה את רוחה בלא מפריע, ובהקבלה של עזרה מכל התכונות המוטבעות באויר הארץ ואקלימה בכלל. את התריס בפני הטמיעה מעמידה ההשקפה המיוחדת, והיא גומרת את פעולתה בהיותה מתגשמת בתורה ובמצות במעשה, שבזה הנשמה הישראלית משתמרת מרקבון.

היתרון של ההכרה האלהית שבישראל מההכרה הפילוסופית הכללית שבעולם כולו, נעוץ הוא בתביעה הפנימית של הוספת הגדולה האלהית, ההולכת ונתבעת מהנשמה בכל רגע. עילוי גודל זה הוא תוכן ישראלי מיוחד.

ההכרה, שהפילוסופיא נובעת מישראל קשורה היא בדעה שניה, ע"ד יחש הנבואה והשכל האנושי. להסוברים שהנבואה והשכל קשורים הם זה בזה, מוכרחים אנו לומר מזה, שאנחנו רואים שהידיעות האלהיות והשפעת הנבואה תופשות כ"כ חלק גדול בערכם של ישראל, שגם השכל האנושי ופיתוחיו יעשה פריו בקרב ישראל בצורה חשובה ביתר שאת. אמנם ההכרה האומרת, שהשכל האנושי אין לו ענין בתיאוריו עם הנבואה, ויותר ממה שהוא מועיל הוא מזיק להתפשטות השפעתה העליונה של הנבואה, היא מתכבדת באמרה, שהנטיה האלהית אל אור הנבואה לא נתנה מקום לתיאוריה הפילוסופית להתפשט באומה, כי תמיד נשאה כנסת ישראל עיניה למרומים לשאיפות והכרות עליונות. אמנם ודאי שהטוב התמציתי של השכל האנושי, שהוא עיקר היסוד הפילוסופי, מאיר באומה בעומק נשמתה בצורה של גילוי שכינה ושפעת רוח הקודש של יחידי הסגולה.

היהדות מקורה הנבואה, והנבואה באה בהתאמה הגמורה של השכל עם המדמה, כלומר בעילויו של המדמה עד לידי האצילות והטוהר של השכל, והתאחדותם של שני הכחות הללו בתכלית השלמות, וכשם שבכלל ישראל אלה שני הכחות מתאחדים על ידי ההארה האלהית המופיעה על שניהם ממקורם העליון, ככה הוא בכל אחד ואחד מישראל. אין מדתו היהודית נשלמת כי אם לפי אותה המדה של ההתאחדות, שאלה שני הכחות הקדושים מתאחדים בו, במדתו הפרטית, במדה הנשאבת מתוכן הכלל כולו, וע"י זה בא כל אחד למדה זו ש"אם אינם נביאים בני נביאים הם".

אי אפשר לנו לדבר ע"ד תחית לאומית כללית אם לא נדבר בענין תחיה פרטית של כל נשמה ונשמה בפני עצמה. וע"כ תחית הנשמות בטללי תחיה אמתית הרי היא חלק היותר מעכב בהתכונה של התחיה הלאומית, והדאגה הזאת של תחית הנשמה היא מונחת עמוק בלב הקדושים המאמינים בתמימות לב, אשר לא נתקו כפות רגליהם מיסוד הקדושה, החיים ע"פ התורה והאמונה בתורת ד' ממקור החיים העליונים. אמנם עתה כאשר התור של התחיה הלאומית בכללותה לכל הקיפה בא אלינו, מוכרחים אנחנו להעמיד מצבי נפש כאלה, שיובילו אותנו מתוך התחיה הנשמתית הפרטית לתחיתה של האומה בכלל. וזה נשתכח מכל העסקנים המפורסמים של תחית האומה, כמו שנשתכחה דעת אלהים חיים מהחלק היותר גדול של העוסקים בטכניקה, ובתחיות מעשיות של התרבות האנושית, וכמו שהתרבות המודרנית בכללה היא סובלת מחשכים באין שיעור, מצד המחלה של שכחת ד', ככה סובלת מזה ג"כ התחיה הלאומית. והחלוצים של התחיה באמת מוכרחים הם לעסוק באלו שתי העבודות ביחד, תחיתו של השכל האלהי בתוך המדע המעשי לכל מחלקותיו, ותחיתה של הנשמה האלהית בתוך התחיה הלאומית לכל מערכותיה המעשיות.

הנשמה הכללית של כנסת ישראל אינה שורה באיש הפרטי כי אם בארץ ישראל, ותיכף כשבא אדם לארץ ישראל מתבטלת נשמתו הפרטית מפני האור הגדול של הנשמה הכללית הנכנסת לתוכו, ותוכן עליון זה פועל את פעולתו בין כשבא הדבר לידי רצון והכרה, בין כשבעל הדבר אינו רוצה ואינו מכיר כלל את ערכו, אמנם הבדל גדול יש בזה בין ההתגלות וההתרחבות של הנשמה הכללית, שכל שיהיה רצונו יותר חזק להכלל בנשמה הכללית כה תאיר בו באור קדשה, וכל מה שיכיר יותר את ערכה ואת גדריה, לפי אותה המדה תתרחב אצלו ותופיע עליו בשלל צבעים נפלאים של אורות קודש, עשירי גוונים, להרבות לו עצמה וחדוה, גדולה ותפארת.

אלה הרחוקים אשר המעין של הרגשת הנשמה הישראלית בטבעיותה נפתח אצלם, אע"פ שעדיין המים הולכים מדולחים, בחיצוניות שבחיצוניות, המים הרעים ששתו מהם המזיקים עדיין שוטפים הם, הביצה הירוקה וכל המחלות המקננות בה עדיין נותנת היא את באשה, אבל זה יחלוף מהר, יבאו המים הזכים והנקיים, אשר מן המקחש המה יוצאים, תבא אחרי ההרגשה הגסה החיצונית ההרגשה העדינה והמלאה גודל וגבורה פנימית, אז כאיל ידלג ישראל, כארי יתנשא, כלביא יקום, יצרח ויהמה כהמות ים על טמטום חושיו הרוחניים, אל אלהיו ואל טובו יפחד בבקשו את ארצו ומלכותו. האח מה נוראה היא התשובה החיה והרעננה הזאת, הרים תפוצץ, סלעים תשבר, חומות ברזל תהרס, ותשובה מלאה תתלקח בכל גבורת הוד רעמה.